

Wstęp

W dniach 19–21 października 2019 roku odbyła się XXVIII konferencja pt.: „Znaczenie Bieszczadzkiego Parku Narodowego dla badań naukowych i edukacji ekologicznej”. Uczestniczyło w niej ok. 80 osób reprezentujących środowiska naukowe oraz pracownicy administracji obszarów chronionych w kraju i za granicą, władze lokalne, przedstawiciele strony ukraińskiej i słowackiej i pracownicy Bieszczadzkiego Parku Narodowego.

Chociaż pierwsze prace naukowe o przyrodzie Bieszczadów pochodzą z XIX wieku, to początkowo zainteresowanie naukowców tą częścią Polski nie było zbyt duże. Wstępne prace dotyczące geologii regionu zawdzięczamy Stanisławowi Staszicowi (1815) i Heinrichowi Walterowi (1880). Pierwszych pełniejszych danych na temat flory terenu dzisiejszego parku narodowego dostarczyły badania Bolesława Kotuli (1883) i Eustachego Wołoszczaka (1894). Badania faunistyczne zapoczątkowali Maksymilian Nowicki (chrząszcze 1858) i Bolesław Kotula (ślimaki lądowe 1882).

W granicach II Rzeczypospolitej Polskiej Karpaty Wschodnie stanowiły rozległy obszar od Gór Pokucko-Marmaroskich na południowym wschodzie, aż po najbardziej wysunięte na północny-zachód Bieszczady Zachodnie. Chociaż tuż przed II wojną światową Mieczysław Orłowicz pisał o najpiękniejszym w Polsce lesie bukowym o typie puszczy, porastającym kotlinę górnej Solinki, *który zasługiwałby na baczniejszą uwagę naszych przyrodników*, to pod względem naukowym teren ten był bardzo słabo poznany.

Po II wojnie światowej, kiedy w granicach Polski pozostały jedynie wyludnione Bieszczady Zachodnie, obszar ten stał się nie tylko namiastką pasm czarnohorskich, ale zyskał własną legendę gór niezagospodarowanych i niezbadanych. Podjęto wówczas kompleksowe badania w Bieszczadach odkrywając nieznane wcześniej walory przyrodnicze. Wśród pierwszych powojennych badaczy przyrody tego regionu wymienić trzeba zoologów – Władysława Grodzińskiego i Jana Rafalskiego, mykologów – Zbigniewa Domańskiego z zespołem, lichenologów – Zygmunta Tobolewskiego i Kazimierza Głanca i botaników – Adama Pałczyńskiego, Kazimierza Zarzyckiego, Adama Jasiewicza, Stanisława Lisowskiego. Naturalność i bogactwo flory, fauny i mykobioty wskazywały na konieczność utworzenia w Bieszczadach dużego parku narodowego już w latach pięćdziesiątych minionego wieku. Projekty te doczekały się realizacji dopiero po dwudziestu latach.

Obecnie Bieszczadzki Park Narodowy, jak i całe Bieszczady, posiada niezwykle bogatą dokumentację naukową, przyrodniczą i historyczną, zgromadzoną przez kilka pokoleń badaczy. W historii istnienia Parku bardzo owocnymi okresami, które dostarczyły ogromnej ilości danych z różnych dziedzin, były lata 1993–1997, kiedy opracowywano pierwszy plan ochrony Parku i 2010–2013, gdy powstawała jego druga, zmodyfikowana wersja. Niektóre wyniki badań zosta-

ły opublikowane w dwóch wydawnictwach periodycznych BdPN – Rocznikach Bieszczadzkich (27 tomów) i Monografiach Bieszczadzkich (16 tomów), a także w wielu czasopismach naukowych i popularnych.

Aktualnie obszar Bieszczadzkiego Parku Narodowego jest nadal bardzo istotnym obszarem prowadzenia badań naukowych. W latach 2009–2018 na terenie BdPN realizowano 469 tematów badawczych z różnych dziedzin (botanika, mykologia i lichenologia – 160 tematów, ekosystemy leśne i drzewostany – 33 tematy, przyroda nieożywiona – 81 tematów, zoologia – 151 tematów, inne dziedziny – 44 tematy). Według bazy danych Publish or Perish – Harzing.com w latach 2009–2018 w różnych wydawnictwach opublikowano około 335 publikacji, w których wykorzystano dane zbierane na terenie Bieszczadzkiego Parku Narodowego. Bieszczadzki Park Narodowy jest szczególnym obszarem badań naukowych z uwagi na swe walory przyrodnicze (np. znajdują się tu miejsca typowe *locus typicus* 17 gatunków bezkręgowców oraz jedyne stanowiska w Polsce roślin i zwierząt typowych dla Karpat Wschodnich). Wśród innych polskich parków narodowych BdPN wyróżnia się znaczną powierzchnią ochrony ścisłej i możliwością prowadzenia badań procesów naturalnych (np. na stałych powierzchniach kołowych w drzewostanach). BdPN stanowi unikatowe miejsce w Europie do prowadzenia badań ekologicznych, w tym badań w ramach wieloletnich programów naukowych, pozwalających na poznawanie procesów i zjawisk przyrodniczych zachodzących w długiej perspektywie czasowej. Prowadzone na obszarze Parku badania stwarzają wyjątkową i niepowtarzalną podstawę merytoryczną dla wszelkich działań w zakresie ochrony przyrody oraz są znakomitą bazą dla poznawania przyrody przez społeczeństwo. Nasz Park jest wiodącym ośrodkiem w Polsce, jeśli chodzi o zakres prowadzonej edukacji ekologicznej poprzez stałe programy edukacyjne kierowane do różnych grup wiekowych oraz urozmaiconą ofertę wydawniczą.

W trakcie konferencji zaprezentowano wyniki dziesięciu prowadzonych obecnie badań nad grupami systematycznymi, które są jeszcze słabo poznane, w tym nad: okrzemkami, promieniowcami i rodzajem *Hieracium*. Przedstawiono również interesujące analizy procesów zachodzących w przyrodzie to jest: renaturalizacji fauny potoków, dziczenia reintrodukowanego stada żubrów, zmian zachodzących w glebach przy szlakach turystycznych, fluktuacji liczebności gryzoni oraz przemian w biocie porostów. Ponadto pięć referatów wygłoszonych przez gości z Ukrainy poświęconych było funkcjonowaniu obszarów chronionych w tym kraju. Dwa referaty poświęcono działaniom w zakresie edukacji ekologicznej realizowanej na terenie LKP „Lasy Bieszczadzkie” i w Bieszczadzkim Parku Narodowym.

Podczas sesji terenowej uczestnicy konferencji zapoznali się z walorami edukacyjnymi transgranicznej polsko-słowackiej ścieżki przyrodniczej „Wielka Rawka – Nova Sedlica” (trasa: Przełęcz Wyżniańska, Wielka Rawka, Kremena-

ros – obiekt światowego dziedzictwa UNESCO, rezerwat „Stużica”, Nova Sedlica). W ostatnim dniu konferencji, dzięki uprzejmości kolegów z Parku Narodowego Połoniny, zapoznano się z buczynami o charakterze pierwotnym w rezerwacie „Havesowa” będącym obiektem światowego dziedzictwa UNESCO.

Konferencja była objęta honorowym patronatem przez: Głównego Konserwatora Przyrody, Wojewodę Podkarpackiego i Marszałka Województwa Podkarpackiego. Organizację konferencji dofinansował Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Rzeszowie. Wydarzenie to z pewnością przyczyni się do rozpowszechnienia wiedzy o znaczeniu bezcennej przyrody Bieszczadów jako obiektu badawczego i podmiotu edukacji ekologicznej.

Referaty wygłoszone w czasie konferencji:

- O niektórych aspektach 50-letniej działalności naukowej i edukacji ekologicznej w Karpackim Rezerwacie Biosfery (Ukraina) – *prof. dr hab. Fedir Hamor*
- Perspektywy funkcjonowania nowego ukraińskiego Przyrodniczego Parku Narodowego „Bojkiwszczina” – *doc. dr Oksana Maryskevych, dr hab. Iryna Shpakivska*
- Rezerwat przyrody „Gorgany” jako standard dziewiczej przyrody – *prof. dr hab. Platon Tretyak, Jarosław Petraschuk*
- Perspektywy ochrony i rozszerzenia populacji *Pinus cembra* L. w Karpatach na terenie Ukrainy – *Marianna Sishchuk*
- Sieć dużych obszarów chronionych na północnym stoku Karpat Wschodnich a perspektywy współpracy międzynarodowej – *prof. dr hab. Platon Tretyak*
- Syntetyczna prezentacja informacji o tematach badawczych realizowanych w BdPN w ostatnim dziesięcioleciu – *dr inż. Stanisław Kucharzyk*
- Okrzemki (*Bacillariophyta*) jako wskaźniki stanu środowisk wodnych – źródła i źródłowych odcinków rzek Bieszczadzkiego Parku Narodowego. Znaczenie badań krótko- i długoterminowych – *prof. UŁ dr hab. Joanna Żelazna -Wieczorek*
- Rzadkie i słabo poznane gatunki okrzemek (*Bacillariophyta*) w zlewni potoku Wołosaty na terenie BdPN – *dr Teresa Noga, mgr Mateusz Rybak*
- Charakterystyka promieniowców (*Actinomycetales*) wyizolowanych z gleb wybranych ekosystemów trawiastych Bieszczadzkiego Parku Narodowego – *dr inż. Anna Pikulicka, prof. dr hab. Wiesław Barabasz*
- Edukacja ekologiczna w Bieszczadzkim Parku Narodowym – *dr Grażyna Holly*
- Obecne działania w zakresie edukacji ekologicznej realizowane na terenie LKP „Łasy Bieszczadzkie” – *mgr inż. Mateusz Świerczyński, mgr inż. Ewa Wydrzyńska-Scelina*
- Degradacja i renaturalizacja gleb znajdujących się pod wpływem turysty-

- ki pieszej w Bieszczadzkim Parku Narodowym – *dr hab. Marek Drewnik, mgr Łukasz Musielok, dr Ryszard Prędko, mgr Mateusz Stolarczyk, dr Wojciech Szymański*
- Kierunki badań hydrologicznych w BdPN – projekt “HydroBieszczady” – *dr hab. inż. Bartłomiej Rzonca, dr Janusz Siwek, dr Eliza Płaczowska, mgr Karolina Mostowik*
 - Odtwarzanie się fauny wodnej w potokach zdegradowanych: czy przyroda może poradzić sobie sama? – *prof. dr hab. Krzysztof Kukuła, dr hab. prof. UR Aneta Bylak*
 - Dramatyczne fluktuacje liczebności gryzoni w strefie górnej granicy lasu Bieszczadzkiego Parku Narodowego spowodowane wystąpieniem roku nasiennego buka – *dr Julia Witczuk, dr Stanisław Pagacz, dr Rafał Zwolak*
 - Żubry Stada Górny San – proces dziczenia – *prof. dr hab. Kajetan Perzanowski, Maciej Januszcak, dr Aleksandra Wołoszyn-Gałęza*
 - Porosty Bieszczadzkiego Parku Narodowego – podsumowanie badań – *dr hab. Robert Kościelniak*
 - Nowe gatunki *Hieracium* (Asteraceae) z BdPN – *prof. dr hab. Zbigniew Szelaąg*

Zaprezentowane postery:

- – Specyficzna architektura Bieszczadzkiego Parku Narodowego – *mgr Łukasz Kielar*
- – Działalność bobra a zmiany w lokalnej florze w dolinie potoku Syhłowaciec (Bieszczady Zachodnie) – wstępne wyniki badań – *mgr Rita Rakowska, dr hab. Alina Stachurska-Swakoń*

28th Conference “The importance of the Bieszczady National Park for scientific research and environmental education”

Between October 19 and 21, 2019 the 28th international conference was held in the Bieszczady National Park. The meeting was attended by almost 80 people representing: local government and local authorities, scientific communities, spatial planning units, regional development and nature and environment protection, including guests from Slovakia and Ukraine.

Both in the past and now, the area of the Bieszczady National Park is a very important place for scientific research because of its natural values, and it stands out among other Polish national parks with a significant area of strict protection. It is a unique place in Europe to carry out ecological research, including research under multiannual scientific programs, allowing to learn about natural processes and phenomena occurring in the long term. In the years 2009–2018 469 research topics in various fields were carried out in the Park. BdPN is also a leading center in Poland when it comes to a varied publishing offer and the scope of ecological education conducted through permanent educational programs targeted at various age groups.

During the conference as many as 18 lectures were delivered and two posters presented. Some papers (based on lectures) are published in this volume of *Roczniki Bieszczadzkie*.

As part of the conference, a field session was also held, during which participants became acquainted with the educational values of the „Wielka Rawka – Nova Sedlica” cross-border Polish-Slovak nature path and with primeval beechwoods in the “Havesova” reserve, which is a UNESCO World Heritage Site.